

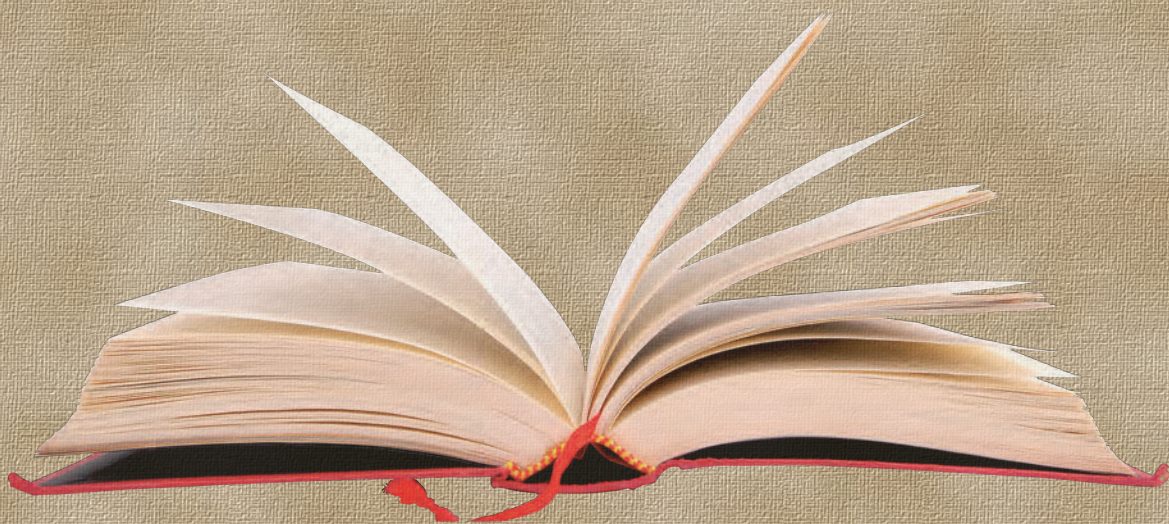
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП

ВОСПИТАНИЕ

ФАКУЛТЕТ ЗА
ОБРАЗОВНИ НАУКИ

СПИСАНИЕ ЗА ОБРАЗОВНА ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА

год. 9, бр. 13, Штип 2014

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика

Штип, 2014

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика
год. 9, број 13
2014 год.

За издавачот:

проф. д-р Соња Петровска, декан

Издавачки совет:

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Емилија Јаневиќ-Ивановска
доц. д-р Кирил Барбареев

Уредувачки одбор – Editorial Board:

проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Емилија Петрова-Горѓева
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
проф. д-р Снежана Јованова Митковска
проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Владо Петровска
доц. д-р Трајче Стојанов
пом.асс. м-р Јадранка Рунчева
доц. д-р Трајче Стојанов
доц. д-р Деспина Сивевска

Главен уредник и одговорен уредник – Editor in Chief:

проф. д-р Емилија Петрова-Горѓева

Јазично уредување - Language Editor:

Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)
м-р Снежана Кирова (англиски јазик)

Техничко уредување – Technical Editing:

Славе Димитров
Благој Михов

Рецензенти:

проф. д-р Снежана Јованова-Митковска
проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
проф. д-р Емилија Петрова-Горѓева
доц. д-р Трајче Стојанов
доц. д-р Зоран Здравев

Редакција и администрација – Editorial Office:

Бистра Василева-Ушинова
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за образовни науки
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п.фах 201, 2000 Штип,
Р.Македонија
e-mail: vospitanie@ugd.edu.mk
++389 32 550 500

СОДРЖИНА

д-р Блаже Китанов Македонија е судбина на светот - светот е судбина на Македонија	5
д-р Снежана Мирасчиева Рефлективноста на одделни теориски учења врз моделирање на ефективна воспитно-образовна комуникација	11
д-р Емилија Петрова-Горѓева Фактори на меѓучовечкиот однос - како императив за успешно воспитно делување	19
д-р Владо Петровски, м-р Даниела Коцева Семејното насилство - социјална појава на денешницата	35
д-р Кирил Барбареев Иницијалното образование на воспитувачите и учителите во Холандија - Педагошки факултет (PADAGOGISCHE ACADEMIE) во Гронинген	43
д-р Снежана Јованова-Митковска Стручни, научни трудови - методолошки упатства	55
д-р Снежана Ставрева - Веселиновска Ставови на студентите од студиската програма Биологија на Факултетот за природни и технички науки за својата практична оспособеност за реализирање на настава по биологија во деветгодишното основно образование	67
д-р Драгана Кузмановска, м-р Снежана Кирова, м-р Биљана Петковска Три методи за учење на новите генерации	87
Бисера Петковска, д-р Благој Делипетрев, д-р Зоран Здравев Масовни отворени онлајн курсеви (MOOK)	95
м-р Ленче Насев, м-р Саша Павловиќ Компаративна анализа на курикулумот во Република Македонија и Република Српска на примерот: анализа на наставните програми по музичко од I до III одделение	105
м-р Даринка Маролова Модерни наставни принципи во наставата по германски како странски јазик	117

УДК: 378.147.091.31-052:57 Проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Оригинален научен труд Факултет за образовни науки
(Original research paper)

**СТАВОВИ НА СТУДЕНТИТЕ ОД СТУДИСКАТА ПРОГРАМА
БИОЛОГИЈА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ПРИРОДНИ И ТЕХНИЧКИ
НАУКИ ЗА СВОЈАТА ПРАКТИЧНА ОСПОСОБЕНОСТ
ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВА ПО БИОЛОГИЈА ВО
ДЕВЕТГОДИШНОТО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ**

Апстракт

Значаен сегмент во практичното оспособување на студентите – идни наставници, покрај професионалната пракса, секако се и часовите по методика на практичната настава по предметот кој се изучува во училишната настава т.н. практично предавање. Спектарот на знаењата и вештините кои треба студентите – идни наставници да ги поседуваат е широк и комплексен и би требало да се овозможи ефикасно и успешно реализирање на наставата по предметот Биологија. Според педагошко-психолошките предмети кои се изучуваат во текот на седмиот и на осмиот семестар, за нивно професионално оспособување најзначајни се Методика на наставата по Биологија 1 и Методика на наставата по Биологија 2 во четврта година студии.

Целта на овој труд е да се изврши квантитативна анализа на ставовите и мислењата на редовните студенти во четврта година на студиите по биологија на Факултетот за природни и технички науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип. Анкетирани се 15 студенти, а во истражувањето се користени описни и аналитички методи и резултатите се статистички обработени.

Клучни зборови: *Методика на наставата по Биологија 1, Методика на наставата по Биологија 2, ставови, професионалната пракса, знаења, вештини.*

**ATTITUDES OF STUDENTS OF THE STUDY PROGRAM BIOLOGY
AT THE FACULTY OF NATURAL AND TECHNICAL SCIENCES
ABOUT THEIR COMPETENCE FOR PRACTICAL REALIZATION
OF TEACHING BIOLOGY IN THE NINE-YEAR PRIMARY
EDUCATION**

Abstract

An important segment in the practical training of students - future teachers, beside professional practice are classes in teaching methods for the subject that is taught in school - the so-called practical teaching. The range of knowledge and skills that students need - future teachers need to possess is wide and complex and it should allow efficient and successful completion of the biology teaching subject. According to pedagogical - psychological subjects that are taught in the seventh and eighth semester, the most important for their professional training are Teaching methods for biology 1 and Teaching methods for biology 2 in their fourth year of study.

The purpose of this paper is to perform a quantitative analysis of the views and opinions of the fourth year full-time students of biology at the Faculty of Natural and Technical Sciences, University "Goce Delchev" in Stip. 15 students are surveyed and the descriptive and analytical methods are used in the research. The results are statistically processed.

Key words: *Teaching methods for biology 1 and Teaching methods for biology 2, knowledge, skills, professional practice.*

Вовед

Во однос на традиционалната настава во која доминираат наставникот, вербалните методи, механичкото памтење на ученикот, како и методите за обликот на работа кои во текот на своето школување стекнуваат знаење за биологијата како комплексна наука за животот. Таа опфаќа широк спектар на науки и научни дисциплини кои ги изучуваат живите суштества, нивната структура, животните функции, нивното однесување и еколошки односи, како и целокупната биосфера. Во основа на современата биологија лежат пет основни аксиоматски принципи, кои ја опишуваат универзалноста на животот: клеточната теорија, еволуција, теорија на гените, енергија и хомеостаза. Но студентите – идни наставници по биологија мораат да се подготват и практично да се оспособат за нешто сосема друго. Според зборовите на Матијевиќ, поминати се времињата кога воспитните и образовните задачи ќе можат да создадат учител „занаетчија“ репродуцирајќи модел на работа кој го запознале во текот

на школувањето. Затоа, време е за образование на учители кои ќе бидат способни да креираат нови и оригинални педагошки моменти (Matijević 2007).

Учениците за да го сфатат сложениот систем на знаење за природата и да ја разберат целокупната комплексност на општествените односи во кои ќе се најдат, неопходно е уште во основно образование да се упатуваат во начините и патиштата до доаѓање на научната вистина. Во наставата по биологија „мора да се негуваат и континуирано да се применуваат такви облици на учење кои во најголема мера ќе придонесат за развој на мисловните способности, да се ангажираат учениците во најголем дел од часот, да се буди љубопитност и интересирање за понатамошно изучување на појавите, процесите и односите кои ги опкружуваат. Акцентот би требало да падне на осамостојувањето на ученикот, нивно оспособување за користење на различни извори на знаења, на поврзување на стекнатите знаења од различни области, на практична примена на знаењата во решавање на проблеми од секојдневниот живот на учениците и обезбедување на услови за што поразнообразно и покреативно учество на ученикот во наставниот процес, а од наставникот се очекува да е оспособен „теоретски и практично, за да од широкиот репертоар на наставни методи ги избере оние најпримерните“ (Вилотијевиќ, 1999).

Од друга страна, студентите – идни наставници кои ќе работат со споменатите ученици недоволно се оспособуваат за практична примена на современите, активни методи на работа и иновациски модели во реализирање на наставата. Истражувањата покажуваат дека во образувањето на идните наставници многу поголема важност се придава на академските содржини, додека нивните практични и апликативни вештини и способности се запоставуваат. Педагошката пракса на факултетите не претставува рамноправен и важен сегмент во целокупното подготвување на студентите за идниот позив, туку само анекс на нивното теориско оспособување (Будиќ, 2008). Тоа е последица на погрешната претпоставка дека знаењата стекнати во академската заедница се доволни за успешно реализирање на наставничката професија, т.е. сфаќањето дека совладувањето на „академските дисциплини“ во комбинација со „наставничкиот талент“ е доволен услов за квалитетно реализирање на наставничкиот позив (Budić, 2008).

Како една од стратешките цели на реформите на образовниот систем на земјите од Европа во текот на последната деценија „се истакнува целосниот систем на (само) евалуација, следење и оценување на практичната настава – експеримент кој, како составен дел на образовниот систем, обезбедува квалитетно образование, воспитно-образовниот процес и резултатите од образованието во согласност со образовните стандарди (Гајик, 2008).

Според истиот автор, анализата на некои од решенијата за практично педагошко оспособување на студентите во развиените земји во светот укажуваат дека на „практичната настава во високото образование се придава посебно значење“, додека истражувањата направени во нашата земја укажуваат на проблем и недостаток на квалитетот на студентската пракса, односно на „недоволно стекнување, следење и оценување на практичните знаења и вештини“.

Современата настава по предметот Биологија има за цел учениците да усвојуваат знаења, умеења и вештини и да го развиваат своето знаење, физичките, социјалните и креативни способности, а истовремено да осознаваат и градат ставови и вредности во средината во којашто растат и се развиваат. Со откривањето на светот околу себе учениците го збогатуваат своето знаење, ги усвојуваат основни поими и постепено ги градат основите на системот на поимите во областа на природата, општеството и културата.

Факултетот за образовни науки во Штип во последните години големо внимание посветува на реформите и иновациите на наставните програми во согласност со Болоњскиот процес, при што посебен акцент се става на воспоставувањето на систем за интегрирање на професионална пракса на студентите. Кога е во прашање наставата по Методика на наставата по Биологија, студентите теоретското знаење од можностите и начинот на реализирање на наставните содржини го стекнуваат во текот на четврта година студии и практично се оспособуваат за самостојно планирање, организирање и реализирање на часовите од споменатиот предмет. Во четвртата година од студиите, која е најзначајна за стекнување на наставничките компетенции преку изучување содржини од Педагогија, Дидактика, Психологија, Методика на наставата по Биологија 1 и 2, професионалното знаење на студентите – идни наставници и нивното практично оспособување се одвива во природни услови и автентични простори каде што утре би работеле – во основните училишта (училишта со посебен педагошки статус во кој студентите наставничката насока ја дополнуваат со педагошки вежби) воспитување, набљудување, нагледни предавања и изведување на настава поради практично изведување на наставничката работа. Притоа се поделуваат во неколку помали групи и секој ден во текот на работната недела присуствуваат на часови по биологија, кои ги реализираат во договор и под менторство на предметниот професор и нивните колеги – студенти. Кога е во прашање методичката практична настава по предметот Биологија, секој студент треба во текот на седмиот и осмиот семестар да испланира и осмисли, организира и

самостојно да реализира четири наставни часа. Притоа е планирано сите четири часа да бидат реализирани во различни класови, при што студентот ќе воочи, сфати и ќе ја почувствува разликата во комуникацијата, методскиот пристап и специфичностите на работата со учениците од различна возраст, а истовремено би ги сфатил сличноста и разликата во програмските содржини кога е во прашање предметот Биологија од шесто до деветто одделение. Имајќи предвид дека студентите – предавачи не можат да ги избираат наставните единици што ќе ги реализираат, бидејќи наставата во училиштето се одвива по оперативни планови наставник – ментор во кое одделение се реализира, би било добро секој студент – предавач, поради дисциплинираната содржина на предметот Биологија, практично да „се обиде“ и да се оспособи за реализирање на содржините од различна природа и карактер. Исто така, во методичката пракса е предвидено најмалку еден од задолжителните четири часа студентот – предавач на час по Биологија да биде и на час по повторување со цел утврдување или систематизација за да студентите би воочиле методски разлики и специфичности по одредени типови часови. Поради тоа, задолжение на секој студент од четврта година на студии е еднаш неделно да присуствува на часовите по Биологија (три часа практично предавање и еден час анализа) и за тоа време да води дневник по практично предавање.

Притоа студентот забележува, запишува и евидентира основни методски податоци од секој одржан час – име на наставната единица, тип на час, наставни средства кои ги користи наставникот, наставни форми и методи кои се застапени на часовите, како и методските специфичности кои во текот на часот ги забележал (користење на одредени иновациски модели, застапување, диференцирање на облици на работа, мотивирање на мисловните активности, самостојна работа на учениците и слично). Составниот дел на дневникот по практично предавање, кого го сметаме за многу значаен, претставува покрај споменатите елементи и студентското критичко мислење (анализа, оценка и еволуција) за сите дидактичко-методички сегменти реализирани во текот на часот кои студентот ги запишува по заедничката анализа со предметниот професор или асистент. Овој дел од дневникот, покрај останатото, содржи критички коментар во поглед на остварените оперативни задачи на часот, процена на адекватните избрани наставни методи, облици и средства, анализа на нивниот начин на комбинирање, став, комуникација на наставникот и неговиот однос спрема учениците, примената на терминологијата што наставникот ја користи во текот на часот, возраста и предзнаењето на учениците; процена на адекватната литература што наставникот ја користи во текот на подготовката за часот, воздржаност во барањата и задачите

што наставникот ги подготвува за учениците, коментар за подготвените домашни задачи, мислење за техничката подготовка, организацијата за работата на часот и сл. Исто така, пожелно е секој студент во својата работа во дневникот да го запише своето лично мислење и став околу часот што го одржал - колку е часот успешно одржан, кои елементи посебно му се допаднале, што би променил кога би имал можност да го повторно одржи тој час и, секако што би требало да се промени за да биде часот поуспешен за да воспитниот - образовно ефект би бил поголем.

На пример:

Студентите ќе покажат разбирање за биомолекулите како градежен материјал на клетките, а тие клетки се основни единици на структурата и функцијата на живите суштества.

1. Научни концепти. Студентот знае дека клетките се основни структури на сите живи суштества со специјализирани делови кои вршат одредени функции и дека вирусите се различни од клетките. Од студентот се очекува да:

(А) Споредува и разликува прокариотски и еукариотски клетки;

(Б) Истражува и објаснува клеточни процеси, вклучувајќи ја хомеостазата, конверзија на енергија, транспортот на молекули и синтеза на нови молекули;

(В) Да спореди структура на вируси и клетки, да ја опише репродукцијата на вирусите и улогата на вирусите кои предизвикуваат болести, како што е хуманиот вирус на имунодифенцијација (ХИВ) и грипот.

2. Научни концепти. Студентот знае како се развива организмот и ја знае важноста на клеточната диференцијација. Од студентот се очекува да:

(А) Ги опише фазите од клеточниот циклус, вклучувајќи ја репликацијата на дезоксирибонуклеинската киселина (ДНК) и митозата, како и важноста на клеточниот циклус за развивање на микроорганизмите;

(Б) Да ги испита специјализираните клетки, вклучувајќи ги корените, стеблата и лисјата на растенијата; животнските клетки, како што се крвта, мускулите и епителот;

(В) Да ги опише улогите на ДНК, рибонуклеинската киселина (РНК) и факторите од животната средина кои влијаат на клеточната диференцијација.

3. Научни концепти. Студентот го знае значењето на различни молекули вклучени во метаболичките процеси и конверзијата на енергијата кои се случуваат во живите организми. Од студентот се очекува да:

(А) Ги спореди структурите и функциите на различни видови биомолекули, вклучувајќи ги јагленхидратите, липидите, протеините и нуклеинските киселини;

(Г) Да анализира и да ги оценува доказите што се однесуваат на формирањето на едноставни органски молекули и нивната организација во долги комплексни молекули кои имаат информации, како што е ДНК молекулот за самореплицирачки живот.

На овој начин на студентите им е овозможено во текот на два семестри да присуствуваат („согледаат, анализираат и еволуираат“) различни часови по Биологија, при што имаат можност преку конкретни примери јасно да забележат разлики помеѓу одделни типови на часови (обработка, утврдување, систематизација и вежби) и практично да се оспособат за реализирање на различни програмски содржини, како и примена на различни наставни облици и иновациски модели на наставата (програмирани, егземплярни, проблемски и настави од различни нивоа на сложеност) и користење на современи наставни средства во текот на реализирање на часовите (Power Point, анимации, веб-презентации).

Вака конципираната програма за практично оспособување на студентите од студиската програма Биологија, кои наставничките компетенции ги стекнуваат на Факултетот за образовни науки, е резултат првенствено на долгогодишната традиција и искуство стекнато низ богатата образовна пракса на наставниците уште на Педагошката академија, но и систематските истражувања, критични рефлексии и анализи на странските искуства (образовните системи во Словенија и во Финска). Колку ваквиот вид на практично оспособување на студентите ќе има значење во нивната понатамошна работа и професионален развој и колку ќе стекнат практични знаења и искуства, поединечно, зависи од низа фактори. Сметам дека во тоа голема улога има внатрешната мотивација, заинтересираноста, личната ангажираност на секој студент. Меѓутоа, до сега не е организирано истражување и извршена проверка за тоа што мислат студентите за посочениот начин на вршење на наставата и какви се нивните ставови за нивната практична оспособеност за планирање на методско проектирање, реализирање на посебни типови на часови и иновациски модели во наставата по предметот Биологија.

Кога се разгледуваа слабостите и пропустите во кои спомнатиот начин на реализација на педагошката практика од Методика на настава по Биологија 1 и Методика на настава по Биологија 2, објективно беа воочени одделни сегменти кои би требало да се подобрат или променат, а наставата од овој предмет да се интензивира и да се зголемаат образовните ефекти, се одлучив да се спороведе истражување кои резултати ќе бидат прикажани во овој труд.

Цели и задачи на истражувањето

Од претходно спомнатите причини за истражувањата кои сме ги направиле во средината на април 2013 година немаше истражувачки карактер во строго научна смисла. Основната цел на ова истражување беше испитување и анализа на мислењето и ставовите на студентите од четврта година на Факултетот по природни и технички науки, студии по биологија за својата практична оспособеност за реализирање на часовите по предметот Биологија. Покрај тоа, целта на спроведените истражувања беше и собирање на емпириски податоци врз основа на што е можно да се подобри квалитетот на наставата по студискиот предмет Методика на настава по Биологија, односно податоци за тоа на кој начин и во кои аспекти, според мислењето на студентите, наставата од споменатитот предмет би требала да се подобри.

Практичната оспособеност на студентите за реализирање на наставата по Биологија се обидовме да ја согледаме од неколку различни аспекта – оспособувањето на студентите за планирањето на наставата, оспособување за методичко проектирање на часовите, оспособување за реализација на одделни видови и иновативни видови на настава. Во врска со тоа беа поставени неколку задачи за истражување:

1. Да се испита мислењето на студентите за часовите на практичната настава по Методика на настава по Биологија 1 и Методика на настава по Биологија 2 на кои се биле присутни во тек на два семестра;
2. Да се утврдат ставовите на студентите за нивната практична оспособеност за планирање на наставата по предмет Биологија во деветгодишното основно образование.
3. Да се испитаат ставовите на студентите за нивната практична оспособеност за методско проектирање на часовите (одредување оперативни цели и задачи, адекватен избор на наставни методи, облик на работата, наставни средства, литература);
4. Да се утврдат ставовите на студентите за нивната практична оспособеност за реализирање на различни типови часови по предметот (обработка, утврдување, систематизација) и поединечни иновациски модели (програми, егземпларни, програмски проблеми во наставата и настава од разни нивоа на сложеност).

Хипотези на истражувањето

Основната хипотеза гласи:

Студентите имаат генерално позитивни ставови кога е во прашање нивното оспособување за реализирање на часовите по предметот Биологија во деветгодишното основно образование, но постојат уште

голема низа поединости и сегменти кои би требало во потполност да се разгледаат и реализираат.

Појдовни хипотези во истражувањето се следни:

- Очекуваме студентите позитивно да ја оценат својата практична оспособеност за планирање на наставата по предметот Биологија во деветгодишното основно образование;
- Да претпоставиме дека ставовите на студентите кога е во прашање нивната практична оспособеност за методичко проектирање на часовите (одредување оперативни цели и задачи, соодветен избор на наставна метода, формата на работата, на наставните средства, литература), главно, се позитивни;
- Претпоставуваме дека одреден број студенти сметаат дека не се соодветно или во доволна мера оспособени за реализирање на одделни иновативни модели (програмирање, егземпларност, проблеми во наставата, настава од различни нивоа на сложеност) во наставата по предметот Биологија во деветгодишното основно образование.

Методи и инструменти на истражувањето

Во истражувањето е користена описно-аналитичка метода. Од техники се користени анкетирање и скалирање. Инструментот на истражување е анкета, односно петстепенa скала на оценување според Ликертовиот тип, што авторите го конструирале според дефинициите, задачите и истражувањата. Инструментот кој беше користен не ја помина сложената методолошка процедура на проверката на точноста и нивните материјални карактеристики. Тие беа конципирани така што ни овозможија собирање емпириски податоци неопходни за подобрување на одделни подрачја за практично оспособување на студентите во областа практична настава по предметот Биологија во деветгодишното основно образование. Како одговор на поставените прашања студентите би требало да изнесат ставови и мислења за својата практична оспособеност за реализирање на различни сегменти во наставата по предметот Биологија за деветгодишно основно образование. Ставовите се групирани по одредени сегменти значајни за професионално и практично оспособување на студентите. На прашањето студентите одговарат со заокружување на еден од понудените одговори на петстепената скала – не се согласувам воопшто (1), главно, не се согласувам (2), нерешителен сум (3), главно, се согласувам (4), се согласувам по потполност (5). Објективноста е обезбедена со тоа што прашалникот е потполно анонимен. Резултатите од анкетата статистички се обработени.

Истражување

Во истражувањето се вклучени 15 редовни студенти во четврта година студии по биологија. Станува збор за генерација која е запишана на факултет во учебната 2010-2011 година по Наставниот план и програма реформиран во склад со Болоњската декларација. Тргнувајќи од фактот дека педагошката практика по предметот Методика на настава по Биологија 1 и Методика на настава по Биологија 2 е организиран со цел за што подобро и поефикасно професионално оспособување на нашите студенти, го сметаме за многу важно за студентите сами да дадат проценка за својата практична оспособеност и да дадат мислење за своите професионални компетенции. Добиените резултати би требало да послужат како основа за осовременување, подобрување и коригирање на некои сегменти од практичното оспособување на студентите за реализација на наставата од предметот Биологија.

Резултати од истражувањето

Првиот дел од скалата за оценување со кој се испитуваа мислењето и ставовите на студентите се однесува на реализирање на часовите на практична настава по Биологија во деветгодишното основно образование, односно на влијанието на споменатите часови врз разбирањето и применување на стекнатото знаење во наставата на факултетот, на унапредувањето на стручноста на студентите и нивните практични вештини во непосредната воспитно-образовна работа и зголеменото интересирање на студентите за вршење на наставничката работа (развивање на нивното работно искуство и професионалните компетенции). Фреквенциите и процентите на ставовите на студентите од наведените сегменти на нивното практично оспособување се прикажани во табела 1.

**Табела 1. Ставовите на студентите за часовите по предметот
Запознавање на околината изразени во фреквенција, процент,
медијана и квадратно отстапување**

Часовите по Методика на наставата по Биологија 1 и 2	Воопшто не се согласувам	Главно, не се согласувам	Нерешителен сум	Главно, се согласувам	Се согласувам во потполност	Одговориле	Не одговориле	N	Md	Q
	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	
Помогнаа да го сфатиме применувањето на знаења во наставата	0/0	0/0	1/6.6	2/13.3	12/80.0	15/100	0/0	15/100	5	0
Значајно се унапреди мојата стручност	0/0	0/0	0	2/13.3	13/86.6	15/100	0/0	15/100	5	0.5
Се унапреди мојата практична вештина и способност за реализација на воспитно- образовниот процес	0/0	1/0	2/13.3	2/13.3	10/66.6	15/100	0/0	15/100	5	0
Се зголеми мојот интерес за вршење на учителската работа	0/0	0/0	1/6.6	0/0	14/93.3	15/100	0/0	15/100	5	0.5
Многу важни за нашето професионално оспособување	0/0	0/0	1/6.6	1/6.6	13/86.6	15/100	0/0	15/100	5	0
Придонесоа за развивање на одредени работни искуства	0/0	0/0	2/13.3	1/6.6	12/80.0	15/100	0/0	15/100	5	0
Добро организирани	0/0	0/0	3/20.0	2/13.3	10/66.6	15/100	0/0	15/100	5	0.5

Врз основа на одговорите на студентите кои се прикажани во табела 1, забележуваме дека најголем број испитаници во потполност се согласуваат со тврдењето дека часовите на практичната настава по предметите Методика на наставата по Биологија 1 и Методика на наставата по Биологија 2 им помогнале да ги согледаат, разберат и применат знаењата стекнати во текот на нивните студии, зголемувајќи ги својата стручност и интерес за вршење на наставничката работа и да развиваат одредено работно искуство.

Најпозитивни ставови студентите имале кога е во прашање влијанието на часовите на практична настава по предметите Методика на наставата по Биологија 1 и Методика на наставата по Биологија 2 и унапредување на нивните практични вештини и способности за реализирање непосредно на воспитно-образовната работа и нивното професионално оспособување, во потполност се согласуваат 10 или 66.6% од студентите. Гледано во целина, студентите од часовите на практична настава по предметите Методика на наставата по Биологија 1 и Методика на наставата по Биологија 2 имаат прилично позитивни ставови, што зборува во прилог на вредностите на медијаната на сите сегменти опфатени во овој дел од скалата со оценки. Во сите случаи медијаните имаат вредност $M_d=5$, што значи дека ставовите на студентите од спомнатите часови се потполно позитивни. Со тоа е потврдена нашата прва помошна хипотеза.

Во вториот дел од скалата со оценки беа испитувани студентите што мислат за својата практична оспособеност за планирање на наставата. Овој сегмент од воспитно-образовната работа е многу значаен за претходна реализација на наставата на кој било предмет, не само на предметот Биологија и од него директно зависат образовниот ефект и успешниот наставен процес. Планирање на наставата подразбира „правовремено, стручно, самостојно и одговорно“ (Лазаревиќ, Банџур 2001) осмислување и конципирање на сите значајни елементи од воспитно-образовната работа на макроплан и микроплан. Подготовката за час „почнува уште од моментот на подготовката за школската година“ (Лазаревиќ, Банџур 2001), а крајниот момент за планирање на наставата претставува пишување на подготовката за час т.е. методичка скица врз основа на која се врши реализирање на конкретната наставна единица.

Табела 2. Ставовите на студентите за својата способност за планирање на наставата – фреквенција и проценти

Оспособеност на студентите за планирање на наставата	Воопшто не се согласувам		Нерешителен сум	Главно, не се согласувам		Се согласувам во потполност	Одговориле	Не одговориле	N	Md	Q
	f/%	f/%		f/%	f/%						
Можам самостојно да го изработам годишниот (глобален) план за час	0/0	0/0	1/6.6	1/6,6	13/86.6	15/100	0/0	15/100	5	0.5	
Можам самостојно да го изработам месечниот (оперативен) план за час	0/0	0/0	1/6.6	1/6,6	13/86.6	15/100	0/0	15/100	5	0	
Ги препознавам предностите и недостатоците за годишниот и месечен план за работа	0/0	0/0	7/46.6	1/6.6	7/46.6	15/100	0/0	15/100	5	0	
Можам самостојно да ја осмислам методичката концепција на часот	0/0	0/0	0/0	0/0	15/100	15/100	0/0	15/100	5	0.5	

Можам самостојно да изработам подготовка или методички синопис за час	0/0	0/0	1/6.6	2/13.3	12/80.0	15/100	0/0	15/100	5	0
Го разбираам значењето на секојдневната посмена подготовка на наставникот за непосредната воспитно-образовна работа	0/0	0/0	0/0	1/6.6	14/93.3	15/100	0/0	15/100		0.5

Кога се во прашање способностите на студентите за изработка на глобален (годишен), оперативен план за работа и нивното критичко согледување на предностите и недостатоците, ставовите на студентите се умерено позитивни, што е потврдено и од вредноста на медијаната ($Md = 5$). Врз основа на ова може да се заклучи дека и покрај тоа што студентите се теоретски и практично оспособени за изработка на глобален и оперативен план по предметот Биологија организиран од Методика на наставата по Биологија 1 и Методика на наставата по Биологија 2 во четврта година од своите студии, сè уште не се доволно сигурни и немаат доволно самодоверба кога е во прашање планирање на наставата. Причината за тоа можеби треба да се бара во тоа што во четврта година од нивните студии во дидактичко-методичката пракса глобалниот план само се анализира, а оперативниот план за час се работи во групи.

Табела 3. Ставовите на студентите за својата оспособеност за методичко проектирање на часовите, медијана и квадратно оттапување изразени во фреквенција и проценти

Оспособеност на студентите за методичко проектирање на часот	Воопшто не се согласувам	Главно, не се согласувам	Нерешителен сум	Главно, се согласувам	Се согласувам во потполност	Одговориле	Не одговориле	N	Md	Q
	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	
Успешно го применувам стекнатото знаење при одредување на оперативните цели и задачи	0/0	0/0	1/6.6	2/13.3	12/80.0	15/100	0/0	15/100	5	0
Можам да одберам соодветни наставни методи во зависност од природата на наставната содржина која треба да се реализира	0/0	0/0	0/0	1/6.6	14/93.3	15/100	0/0	15/100	5	0.5
Можам самостојно да изработам соодветни наставни средства	0/0	1/6.6	1/6.6	2/13.3	10/66.6	15/100	0/0	15/100	5	0
До неходни податоци, слики и информации можам да најдам од интернет	0/0	2/0	0/0	1/6.6	12/80,0	15/100	0/0	15/100	5	

Соодветни наставни содржини можам да ги реализирам со Power Point презентација и други облици на современи технологии	0/0	0/0	0/0	0/0	15/100	15/100	0/0	15/100	5	0.5
Успешно избирам и користам соодветна литература за подготовка на час	0/0	0/0	1/6.6	2/13.3	12/80.0	15/100	0/0	15/100	5	0

Кога е во прашање соодветниот избор на наставни методи и видови на работа, нивно успешно комбинирање, самостојна изработка на наставни средства, користење на интернет, Power Point презентација и други видови од современата наставна технологија, како и избор на адекватна литература, студентите се прилично самоуверени во тоа. Најголем број од нив (14 студенти, односно 93.3) студенти се согласуваат во потполност, т.е. многу позитивно ги оценуваат своите практични способности за реализација на настава ос предметот Биологија. Само двајца (13.3%) студенти се неодлучни и несигурни кога се во прашање нивните способности околу собирање на неопходни слики, информации и податоци преку користење на интернет, реализација на наставна содржина со Power Point презентации, како и други видови од современата наставна технологија и користење на адекватна литература за подготвување на час, додека потполно негативни ставови нема. Од 15 анкетирани студенти, 12 (80.0%) изразија потполно позитивни ставови по горенаведените прашања. Сето тоа најверојатно е последица од задачите кои се реализирани во текот на педагошката практика, како и фактот дека нивните практични предавања тие морале да ги изработуваат самостојно ако се земе предвид дека и покрај реализацијата на проектот „Компјутер за секое дете“, истите недоволно или воопшто не се искористени од наставниците при реализација на нивните часови по Биологија.

Табела 4. Ставовите на студентите за нивната оспособеност за реализација на часовите по предметите Запознавање на природата и Запознавање на општеството, во медијана и квадратно отстапување

Оспособеност на студентите за реализација на час	Воопшто не се согласувам	Главно, не се согласувам	Нерешителен сум	Главно, се согласувам	Се согласувам во потполност	Одговориле	Не одговориле	N	Md	Q
	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	
Знам различни методски постапки и начини за мотивирање на учениците во воведниот дел на часот	0/0	1/6.6	1/6.6	2/13.3	12/80.0	15/100	0/0	15/100	5	0.5
Мојам успешно да направам поделба на наставните содржини на логички целини	0/0	0/0	1/6.6	1/6.6	13/86.6	15/100	0/0	15/100	5	0.5
Правам разлика помеѓу наставните содржини погодни за обработка со одделни иновативни методи	0/0	3/20.0	2/13.3	3/20.0	7/46.6	15/100	0/0	15/100	5	0
Оспособен сум за примена на програмирана настава	0/0	0/0	4/26.6	3/20.0	8/53.3	15/100	0/0	15/100	5	0

Можам успешно да извршам систематизација на наставните содржини	0/0	0/0	1/6.6	2/13.3	12/80.0	15/100	0/0	15/100	5	0
Можам да осмислам и применим диференцирани задачи за самостојна работа на учениците	0/0	0/0	0/0	1/6.6	14/93.3	15/100	0/0	15/100	5	0.5
Можам на различни начини да го проверам постигнатото знаење кај учениците (писмено, усмено, практично)	0/0	0/0	0/0	0/0	15/100	15/100	0/0	15/100	5	0.5

Врз основа на вака добиените резултати од истражувањето, како генерален заклучок може да се извлече дека најголем број од студентите имаат позитивни ставови во однос на тоа колку тие се оспособени да реализираат часови по предметот Биологија, без разлика на тоа дали ќе се работи повторување или ќе се обработува нова наставна содржина. Оваа појава може да се објасни со фактот дека секој студент кој беше опфатен со анкетањето имаше одржано поголем број часови на кои се обработувале нови наставни содржини, па оттука произлегува и нивната самоувереност. Податок кој многу охрабрува е дека 86.6% (13 студенти) во потполност се согласни со тоа дека се оспособени да реализираат часови на кои ќе се обработува нова наставна единица. Од друга страна пак, според нашите претпоставки дека студентите не се адекватно или во доволна мера оспособени за реализација на одделни иновативни модели во наставата по Биологија, нивните ставови се сосема спротивни. Тие во најголем број случаи (46.6%) имаат умерено позитивни ставови кон своите способности да разликуваат наставна содржина погодна да се реализира со одделни иновативни модели. Кога е во прашање реализација со иновативни модели (освен програмираната настава), поголем број од студентите сметаат дека за тоа се оспособени, т.е. можат самостојно да подготват и успешно да реализираат час со проблемска и егземпларна

настава. Една од причините е недоволната самоувереност на студентите кога е во прашање да разликуваат кои наставни содржини се погодни да се обработуваат со иновативни модели, но и недоволната самостојност, несигурност на студентот-наставник кога е во прашање предлагање на идејни решенија за реализација на одредени наставни единици. Студентите многу ретко се осмелуваат да предложат примена на некои иновативни модели или, ако предложат, нивите предлози често се неадекватни. Причина за тоа е, покрај недоволното теоретско познавање, и фактот дека додека се биле на педагошка пракса во училища најверојатно неимале можност да присуствуваат на часови кои се реализираат со иновативни модели, бидејќи наставниците многу ретко или воопшто не ги применуваат.

Заклучок

Со цел да дознаеме што мислат студентите од студиската програма Биологија од Факултетот за природни и технички науки, кои наставничките компетенции ги стекнуваат на Факултетот за образовни науки за нивната практична оспособеност за реализација на часовите по предметите Методика на наставата по Биологија 1 и Методика на наставата по Биологија 2, дојдов до податоци кои од една страна можат да се сфатат како многу позитивни, но од друга страна кон нив треба да се пристапи многу внимателно.

Во одговорите на анкетираниите студенти по сите прашања за реализација на настава по наведениот предмет нивните ставови се умерено или во потполност позитивни. Фактот што во истражувањето немаше негативни ставови укажува на две можности:

Иако истражувањето беше анонимно, студентите не биле во доволна мера искрени во текот на решавање на тестовите.

Од одредени причини студентите имаат во себе доволно самодоверба и се самоуверени, што во реалност во текот на реализација на наставата не е така. Се поставува прашањето колку објективно и реално тие можат да ги согледаат и проценат своите практични способности за реализација на час. Ако се споредат часовите по предметот Запознавање на околината, кога во текот на педагошката практика во првите три години од нивните студии студентите (со ретки исклучоци) биле само пасивни слушатели, каде што наставникот доминира, користи главно вербални методи, учебник, табла и креда, и практичните предавања во кои студентите се трудеа на различни начини да ги мотивираат и заинтересираат учениците, да организираат натпревари, квизови, користат разновидни наставни средства, применуваат иновативни облици и модели, сосема е логично и разбирливо што нивните ставови се такви. Ако земеме предвид дека системот на практичното оспособување на студентите на Факултетот за

образовни науки треба да претрпи одредени реформи во одделни негови сегменти, можеме да бидеме задоволни од постигнатите резултати и да ги сметаме за свој сопствен успех. Одделни кадровски, материјални и технички услови за ефикасна реализација на практичните предавања треба да бидат подобрани, но додека тоа да се случи мораме да бидеме задоволни со она што го имаме на располагање и да вложиме дополнителни напори да изградениот степен на самодоверба кај нашите студенти, ако ништо друго, барем да го сочуваме.

Користена литература

- Budić, S. i dr. (2008). Didaktičko-metodički aspekti studentske prakse u partnerskim relacijama fakulteta i škola. Novi Sad: Filozofski fakultet – odsek za pedagogiju.
- Gajić, O. (2008). Pedagoško-metodička praksa studenata u Evropskom okviru u savremenih obrazovnih konceptata: Didaktičko-metodički aspekti studentske prakse u partnerskim relacijama fakulteta i škola (ur. Budić, S.). Novi Sad: Filozofski fakultet – odsek za pedagogiju.
- Gajić, O. Budić, S. (2006). Evropski standardi kvaliteta praktično-pedagoškog osposobljavanja studenata (inostranaiskustva): Zbornik radova Evropske dimenzije promena obrazovnog sistema u Srbiji (ur. odbor O. Gajić at al.), knj.2. Novi Sad: Filozofski fakultet. 337–348.
- F. Buchberger, B. P. Campos, D. Kallos, J. Stephenson. (2000). Green paper on teacher education in Europe – High Quality Teacher Education for High Quality Education and Training, Thematic Network on Teacher Education in Europe. Umeå: Fakultetsnämnden för lärarutbildning. Umeå universitet. ISBN 91-973904-0-2.
- Jukić, S. (1990). Povezivanje teorije i prakse – pretpostavka za unapređivanje nastave i didaktičke teorije. Novi Sad: Pedagoška stvarnost, br. 7–8, 276–285.
- Jukić, S. (2005). Didaktičko-metodički fragmenti. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača – Vrsac.
- Kamenov, E. (2006). Odnos teorije i prakse u pripremi budućih vaspitača: Zbornik radova Evropske dimenzije promena obrazovnog sistema u Srbiji (ur. odbor O. Gajić at al.), knj.1. Novi Sad: Filozofski fakultet. 105–119.
- Matijević, M. (2007). Znanstvene kompetencije učitelja primarnog obrazovanja: Zbornik (ured. N. Babić). Ocjek: Učiteljski fakultet -Osjek.
- Nedeljković, M. (1998). Mesto i uloga vežbaonice u obrazovanju učitelja: Zbornik radova. Metodika– naučna i nastavna disciplina. Jagodina: Učiteljski fakultet u Jagodini.
- Vilotijević, M. (1995). Evaluacija didaktičke efikasnosti nastavnog časa, Beograd: Centar za usavršavanje rukovodilaca u obrazovanju.